

Editorial

Je několik zásadních otázek, které si člověk během svého života pokládá. Stejně otázky si klademe jaksi hromadně, společensky, někteří obzvláště disponovaní („intelektuálové“, „elity“) přímo veřejně a odpověďmi a dalšími otázkami týrají potom nejen sebe, ale i širokou veřejnost. Tak je tomu často v případě základní existenciální otázky „Kdo jsem?“, tedy ve společenské variantě „Kdo jsme?“ a v našem konkrétním případě zejména „Kdo jsme my Češi?“

Dokonce se zdá, že je tato otázka v současnosti, šest týdnů před referendem, které nepochybně změní způsob naší existence, velice aktuální a divím se, že ještě nebyla kampaňovitě nasazena do médií. Snad že by odpovědi byly spíše kontraproduktivní, na názory „proti“ byl vyčleněn opravdu pouze zlomek prostředků, tak proč si – zbytečně – zadávat.

Je možné rozlišit čtyři typy odpovědí na otázku „Kdo jsme my Češi?“ Žurnalistický přístup se vyznačuje prostým popisem, nezřídka k tomu využívá statistických zjištění a výsledků

sociologických výzkumů i výzkumů veřejného mínění. Jeho výhodou je, že všechny informace, které předkládá, jsou plně relevantní, obsáhne široké

spektrum problematiky, zabývá se nejrůznějšími aspekty „češství“ a zejména není zaujaté. Jediného zkraslení, kterého se dopouští, je to způsobené výběrem a nevyběrem informací. Nemůže také vést k závěru, dosáhnout vyšší úrovně abstrakce, být teoretizováno.

Intelektuální přístup je naopak velice zevšeobecnující, konkrétní informaci aby pohledal. Tyto brilantní úvahy nad tématem jsou velice podmanivé, vyvolávají buď bouřlivý souhlas, nebo naopak silný nesouhlas, tedy pokud jsou dobře sepsané. Je to samozřejmé, vycházejí z životního názoru autora a ten je jejich nedílnou součástí. A životonázor, stejně jako všechny ideologie, je buď černý, nebo bílý. A nebo taky programově pruhovaný. A jako takový prostě nemůže být „objektivně pravdivý“.

Sociologové to mají opravdu těžké, kulturní odlišnosti národů vysvětlují rozdílné výsledky mezinárodních srovnávacích výzkumů na nejrůznější témata od politické kultury k národní identitě, když se však rozhodnou kulturu národa změřit, jako by zmizela. Není. Je neměřitelná a nepoznatelná.

Kulturologové na to šli od lesa, definovali několik parametrů (na základě předchozích výzkumů, ovšem!), ty si u národa pěkně změří, takže se zjistí, zda je spíše individualistický (U.S.

Američané) nebo kolektivistický (Rusi), femininní (Švédí) nebo maskulinní (Italové). Krásně si národy zanesou do čtyřdimenzionální mapy a - ? No a to je všechno, můžeme se prostě podívat, kdo je vedle nás a ke komu máme vážně daleko. Že by to zrovna byla ta správná odpověď na základní fenomenologickou otázku, se mi nechce věřit.

Tak zas pro změnu z druhé strany. Jsme spíš pracovití, nebo líní? Pravdomluvní, nebo ulhaní? Veselí, nebo vážní? A k čemu nám vlastně taková zjištění jsou? Abychom věděli, že my jsme puntíčkovaní, Poláci károvaní a Němci mají vzor kohoutí stopy? Klíčové je, abychom byli sebevědomí, protože sebevědomý člověk je tolerantní k druhým a respektuje je, umí se rozhodovat, přiznat svou chybu, je zodpovědný za svá rozhodnutí a vyžaduje totéž od ostatních.

Hmmm, chyba. Protože abychom mohli být sebevědomí, musíme přece vědět, co jsme my Češi vlastně zač...

Adéla Seidlová

«AKTUALITY»

»

Jak vysvětlit regionální rozdíly v politickém chování?

Politické chování voličů jsou zpravidla významně prostorově diferencovaná. Podíváme-li se na mapu volebních výsledků, zjistíme, že volební podpora jednotlivých politických stran se region od regionu významně liší a podobně se odlišuje i samotná volební účast. Hledáním odpovědi na otázku proč tomu tak je, se nejrůznější sociální vědy zabývají už od počátku 20. století, kdy bylo v řadě evropských zemí zavedeno všeobecné volební právo a účast ve volbách se stala skutečně masovou záležitostí. Existují v podstatě dva základní přístupy, jak daný jev vysvětlit. První vychází z předpokladu, že pro vysvětlení politických orientací jedince je

nejdůležitější znalost charakteristik, které definují jeho postavení v sociální struktuře, tedy jeho věku, vzdělání, ekonomické aktivity, postavení v zaměstnání, pohlaví, náboženského vyznání... Možná by dal shrnout do věty: „Řekni mi, kdo jsi, a já Ti řeknu, jaké je Tvoje politické chování.“ Jestliže je politické chování lidí určeno tím, kým jsou, dají se rozdíly mezi regiony vysvětlit poměrně jednoduše. Pokud víme, že stranu A volí zemědělci, stačí už jenom zjistit, kde žije nejvíce zemědělců, a budeme vědět, kde bude strana A nejméně úspěšná. Pokud budeme naopak chtít odhadnout, jak dopadnou volby ve městě B, co nejpodrobněji si zjistíme strukturu

jeho obyvatel a můžeme očekávat, že volební výsledky je budou odrážet. Takový přístup k vysvětlení regionálních rozdílů dlouho v sociálních vědách dominoval a přinášel uspokojivé výsledky, zvláště v zemích, kde bylo málo politických stran, kde byly ve společnosti jasně oddělené odlišné sociální skupiny, a kde byly politické strany na odlišné sociální skupiny úzce navázány.

Během 70. a 80. let však bylo ve stále více zemích možno pozorovat zvětšování prostorové diferenciace volebních výsledků, která zjevně nesouviselo se změnami struktury obyvatelstva. Začaly se objevovat nové teorie, které měly tento trend vysvětlit. Jednou z nich byla teorie nerovného rozvoje, jejímž jádrem bylo tvrzení, že prostorové rozdíly politického chování jsou důsledkem územně nerovného rozvoje (zvláště ekonomického), a tedy i politická odpověď na nerovnoměrné podmínky musí být diferencovaná prostorově. Jiná teorie naproti tomu tvrdila, že příčinou prostorové diferenciace politického chování je modernizace, která ve svém důsledku

vede k větší solidaritě uvnitř skupin, resp. etnik.

Geografická diferenciace volebních preferencí je

druhotná a je dána tím, že etnika obývají přirozeně různé "niky". Zcela jiný typ vysvětlení představovala teorie zdůrazňující jedinečnost místa a prioritní význam konkrétních historických událostí na formování politických názorů obyvatel v průběhu socializace. Regionální diferenciace politického chování je v tomto pojetí především důsledek konkrétního historického vývoje lokálních politických vztahů. Dá se říci, že všechny ze zmíněných teorií jsou ukázkou přístupu, který klade největší důraz na prostorový kontext, v němž se jedinec rozhoduje. V určení politických orientací jsou rozhodující místní podmínky, nichž jedinec žil nebo žije, jeho aktuální postavení v sociální struktuře maximálně jen "mírně modifikuje" jeho rozhodnutí. Tento přístup by se dal shrnout následovně: „Řekni mi, v jakém prostředí žiješ, a já Ti řeknu, jaké je Tvoje politické chování.“

Empirické výzkumy provedené v České republice v roce 2000 ukazují, že politické chování českého voliče ovlivňují oba faktory - jeho postavení v sociální struktuře i prostředí, ve kterém žije. Skutečnost, že vzdělanější lidé jsou orientováni liberálněji než lidé s nižším vzděláním, platí shodně ve všech regionech. Podobně katolíci jsou konzervativnější než jejich nekatolictví sousedé, ať už žijí ve středních Čechách nebo na Jižní Moravě. Na druhou stranu ovšem platí, že katolíci žijící v různých regionech se mírou své konzervativnosti vzájemně liší. Jsou tím konzervativnější, čím větší podíl obyvatel v určitém území představují. V regionech, kde žije vysoký podíl katolíků, jsou ovšem konzervativnější i ateisté, kteří vědomky či nevědomky přejímají hodnotové vzory svých katolických sousedů. Úplně stejně to funguje i u

vzdělání (lidé s nízkým vzděláním jsou tím liberálnější, čím více vysokoškoláků žije v jejich okolí) nebo třeba pokud jde o ekonomické postavení (v regionech s vysokou nezaměstnaností jsou k nezaměstnaným vstřícnější i lidé, kteří mají jisté a dobře placené zaměstnání). Pamatujme tedy na to, že postoje lidí, a nejen politické, závisí do určité míry i na prostředí, ve kterém žijí. Ona totiž Praha není Osoblaha.

RNDr. Tomáš Kostecký, CSc.

»

Připravovaný mezinárodní výzkum násilí na ženách (International Violence Against Women Survey)

Domácí násilí je v současné době vnímáno jako problém vyžadující zvýšenou pozornost, a to i v inter-kulturním pohledu. Akty domácího násilí je velmi obtížné identifikovat i analyzovat nejen vzhledem k jejich značně intimní povaze, ale také v souvislosti s ne vždy jasnými postoji a předsudky veřejnosti, která tuto oblast - rovněž vlivem nedostatku informací - často vidí zkresleně. Také z těchto důvodů dosud chybějí spolehlivá a mezinárodně srovnatelná data, která by mohla tvořit bázi pro následná legislativní a sociální opatření.

Hlavním cílem Mezinárodního výzkumu násilí na ženách (IVAWS) je získání kvalitních a spolehlivých informací v problematice násilí na ženách ve více než 20 zemích světa. Koncept projektu je společným dílem UNICRI (United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute), HEUNI (European Institute for Crime Prevention and Control) a Statistics Canada. UNICRI a HEUNI jsou členy sítě United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Programme. Projekt je koordinován prostřednictvím realizačního týmu (International Project Team), jehož členy jsou zástupci výše zmíněných tří organizací.

Účast České republiky na tomto mezinárodním výzkumu je zajištěna prostřednictvím přiděleného grantu GA ČR na rok 2003 až 2004 (č. grantu 403/03/1472), hlavní koordinátorkou projektu IVAWS pro Českou republiku je Mgr. Simona Pikálková (pikalkova@uivv.cz).

Seznam zemí, které se účastní Mezinárodního výzkumu násilí na ženách:

Vyspělé země: Kanada, Finsko, Itálie, Švýcarsko, Nizozemí, Velká Británie

Střední a Východní Evropa: Česká republika, Estonsko, Polsko, Maďarsko, Ukrajina

Střední Amerika: Trinidad

Latinská Amerika: Argentina, Kostarika, Paraguay, Uruguay

Asie: Indonésie, Pákistán, Kazachstán, Filipíny, Bangladéš, Čína

Afrika: Jihoafrická republika

Vzhledem k absenci mezinárodně srovnatelných dat je tento výzkum prvním mezinárodním projektem ve sledované oblasti.

Šetření nezahrnuje pouze standardní zjišťování výskytu a frekvence aktů násilí, ale směřuje rovněž k postižení postojových orientací a názorového klimatu v otázkách patřících do širšího sociálního a kulturního kontextu, jako je problematika partnerství, dělení sociálních a statusových rolí v rodině apod.

S ohledem na mezinárodní zařazení projektu je metodologie společná pro všechny účastníky se země. Data budou pořízena na reprezentativním souboru 2000 žen starších 18 let, a to prostřednictvím náhodného výběru. Způsob dotazování proběhne formou řízeného standardizovaného rozhovoru, který provedou speciálně vyškolení tazatelé.

Sběr dat plánujeme na červen 2003, v září 2003 pak první hrubou analýzu výsledků. V následujícím roce 2004 plánujeme vyhotovení závěrečné zprávy, uspořádání semináře, zhodnocení výsledků na mezinárodní konferenci a další publikační činnost.

Realizace výzkumu umožňuje vytvoření cenného zdroje poznatků jak z hlediska obsahového, tak metodologického: vedlejším cílem projektu je rozpracování metodiky zjišťování rozsahu a podob domácího násilí v rodinách.

Aktuálnost tématu násilí na ženách je zcela nesporná jak v českém, tak mezinárodním pohledu. Zkoumání násilí v rodině je jednou ze čtyř klíčových oblastí, na které klade důraz Evropská kriminologická společnost. Vedle nezpochybnitelného čistě sociologického významu bádání v této oblasti (konsekvence jak směrem ke kriminologii, tak sociologii rodiny) tato problematika velmi zřetelně přesahuje i do praktické sociálně právní oblasti: účast České republiky na zmíněném výzkumu umožní vytvoření vůbec první datové báze pro praktická opatření jak v legislativní, tak sociální sféře. Vzhledem k neutěšenému stavu současné legislativy v této oblasti a stejně tak nedostatečným možnostem sociální podpory obětem domácího násilí není třeba o významu těchto opatření pochybovat.

Mgr. Simona Pikálková

»

Pracovně podmíněné migrace jako součást mezinárodního (přeshraničního) trhu práce česka v kontextu evropské integrace

Migrace obyvatelstva je jako doplněk přirozené měny jednou z komponent populačního vývoje. Lze jej vnímat také jako důležitý "redistribuční mechanismus" rozmístění obyvatelstva. V současném vyspělém světě nabývá na významu jak migrace vnitřní (ve smyslu vnitrostátních proudů a přerozdělení domácí populace), tak migrace mezinárodní (populační přírůstky skrze imigraci cizinců). Přisun nové imigrační síly sám o sobě může proces stárnutí v imigračních zemích pouze spíše ve velmi omezené míře zpomalit. *V ekonomickém rozvoji hraje migrace obvykle významnou roli indikátora, resp. zprostředkovatele a spolutvořitele pozitivního vývoje.* Zvláště důležitá je kombinace, vzájemná

provázanost a "formy zastupitelnosti" u obou typů pohybů (vnitrostátního a mezinárodního). V tomto smyslu má důležité specifické postavení příhraničí, ve kterém je často právě "střet" obou typů migrace trvalý a ve svých podobách nejvyhraněnější a nejostřejší.

Změny ve společnosti a hospodářství v 90. letech 20. století přinesly v našich podmínkách zcela novou situaci v řadě aspektů. Československo resp. Česko otevřelo své hranice na západ i na východ, čímž došlo k oživení mezinárodního (přeshraničního) pohybu. Poloha naší země ji předurčuje ke zprostředkování (realizaci) kontaktů mezi západem a východem, jakož i - z hlediska socioekonomického rozvoje zřejmě s menším významem - mezi severem a jihem kontinentu. Území ve středu Evropy je atraktivní pro občany států ležících na východ od naší republiky, naproti tomu někteří čeští občané

využívají možnost pracovat v sousedních („západních“) zemích EU. Politická liberalizace, svoboda pohybu spolu s nerovnoměrným ekonomickým prostředím vysílajících a přijímajících zemí vedou ke vzniku spontánních pracovních migrací, které dříve prakticky neexistovaly. *Česko se tak stává současně zemí emigrační* (byť jen pro určité skupiny obyvatel případně regiony - např. pohraniční) *a imigrační* pro osoby přicházející z důvodů ekonomických, politických či dokonce vojenských (válečné konflikty). Ti se zde buď jen zdrží při cestě dále na západ (jedná se tedy o *tranzit*), nebo se usadí (v tomto případě je Česko v poloze cílové země). Právě pracovní migrace se rychle staly typickým fenoménem ve střední a východní Evropě nově zformované, kompaktní tzv. *"nárazníkové zóny"*, kterou tvoří Polsko, Česko a Maďarsko. Tato zóna, kromě jiných typů migrantů, přitahuje cizí pracovní síly přicházející jak z okolních, méně v transformaci úspěšných, transformujících se zemí, tak i z geograficky vzdálených oblastí (zejména Vietnam a Čína).

Při zdůraznění trvalé velmi nízké - v porovnání s vyspělými evropskými zeměmi - vnitřní migrační mobility české populace nabývá mezinárodní migrace ještě více na významu. Přesto její rozsah v 90. letech v Česku, obdobně jako v Evropě, neovlivnil výrazně nepříznivý (z hlediska počtu) demografický vývoj podmíněný přirozeným úbytkem obyvatelstva. *Přítom migrací ČR v současnosti získává, neboť příliv cizinců na český trh práce převyšuje odliv českých pracovníků za hranice.* V obou případech (směrech) můžeme hovořit o selektivním procesu, neboť se týká určitých skupin populace. Přestože převažují motivy ekonomické povahy, emigranti směrem na západ jsou kvalifikovanější, vzdělanější a ve smyslu sociálního statusu výše zařazeni než imigranti z východu.

Ostatně fenomén dnes registrovaných, legálně pobývajících cca 200 tisíc cizinců (z nich

cca 2/3 tvoří typičtí ekonomičtí migranti) a odhadovaných cca 100 až 200 tis. dalších (vyjma 100 – 150 tis. tranzitních), ilegálně působících opět především ekonomických migrantů, volá po hlubších analýzách. Pracovní migrace se *hlavně koncentruje* do pólů rozvoje, největších středisek osídlení (především Praha, případně další velkoměsta - zejména nabídka pracovních příležitostí, anonymita prostředí a podpora ze strany již existující diaspory), jakož i do příhraničních oblastí. Cizince, působící na českém trhu práce, lze *rozdělit do několika skupin*: na základě pracovního povolení, občané Slovenska, s vydaným živnostenským oprávněním a ilegálně. Struktura cizinců pracujících v ČR je velmi pestrá z hlediska sociálního i kulturního, přičemž lidé z různých států zpravidla obsazují typické niky na trhu práce (např. Američané, Britové jako součást managementu firem se zahraniční kapitálovou účastí a jako učitelé jazyka, Ukrajinci jako stavební dělníci, Poláci jako dělníci v (textilních) továrnách apod.). Pracovní migrace ze Slovenské republiky do České republiky se zásadním způsobem odlišují od jiných svojí historií, rozsahem i kvalitou.

Oproti vnitrozemí je migrace v příhraničí typická svoji větší heterogenitou, různorodostí forem a intenzivnější cirkulací danou kratším časovým horizontem probíhajících migrací. Důležitým a zajímavým aspektem příhraničního migračního modelu je provázanost jednotlivých forem mobility. Část české populace periodicky opouští území ve snaze zajištění si vyšších výdělků v sousedním Německu, Rakousku, případně Polsku. Tato pracovní síla je nahrazována na území Česka obdobně se chovající příhraniční populací Slovenska, případně Polska. Specifickou roli má migrace podnikatelského západního sektoru, který investuje a podniká v českém pohraničí využívající tak levné a přitom kvalifikované české pracovní síly. Příhraničí rovněž dotují ekonomičtí migranti přicházející ze vzdálenějších zemí a pobývajících v Česku nikoliv v denních nebo týdenních, nýbrž v měsíčních nebo ročních periodách (především Ukrajinci a zástupci dalších postsovětských republik, Vietnamci, Číňané). Formy pracovní realizace imigrantů v příhraničí nabývají různorodých forem - od zaměstnanosti, případně podnikání v zemědělství přes stavebnictví, vybraná průmyslová odvětví až po oblast široce definovaných služeb (včetně atraktivních aktivit typu "nákup-prodej" až po služby nabízené ve sféře sexu).

Přeshraniční aktivity obyvatel žijících v blízkosti státní hranice resp. vnější hranice EU se dotýkají rozmanitých sfér. Jednu z nich můžeme označit jako *vytváření přeshraničního trhu práce*, který nabývá různých forem: bez nároku na úplnost hovoříme o obchodování s cizími (např. německými) firmami, práci u cizí firmy či zastupování cizí firmy, v neposlední řadě pak o práci v cizině. Především obyvatelé pohraničních oblastí k Německu a Rakousku jsou zapojeni do denní dojíždky za prací, pro níž se vžil termín pendlerství. Přestože vlna zájmu o práci v zahraničí v polovině 90. let již

kulminovala, musíme jej považovat za trvalý prvek regionálního a lokálního rozvoje příslušných oblastí, přičemž jeho význam - v souvislosti se vstupem ČR do EU - bude narůstat.

Vznik a průběh pracovní migrace se sice vyznačuje individuálním přístupem, bývá však do značné míry ovlivňován sítěmi osobních vazeb mezi obyvateli vysílajících a přijímajících zemí, které pak uvádějí do pohybu řetězové migrace. Individuální rovinu resp. mikroúroveň předmětné problematiky může zastupovat také *subjektivní vnímání obyvateli* prostřednictvím empirických šetření. Jejich zaměření se koncentruje jak na vlastní proces, tak jeho aktéry. Důležitou rovinu zjišťování subjektivní percepce a hodnocení role mezinárodních migrantů domácí veřejností přinášejí rovněž výzkumy veřejného mínění.

RNDr. Milan Jeřábek, PhD.

»

Smiřovací pelyněk

Ve svém komentáři Sladká demagogie národních zájmů (Právo 17. 4.) konstatuje Václav Žák, že co se nám líbí (rozuměj líbezná pochutiny českého vlastenčení), většinou škodí. Rozumí se dlouhodobému stavu česko-německých vztahů. Chováme se dle autorova názoru nemoudře v tom, že odmítáme uvažovat o názorech souseda, to vše v rámci nekritického sebepřeceňování jásajícího, jak jsme "těm Němcům" zahráli.

Podotýkám úvodem, že nepatřím k těm, kteří jásají nad každým konfliktem v česko-německých vztazích, neboť jsem dlouhodobě přesvědčen, že s Německem je třeba nalézt důstojný modus vivendi. Zdůrazňuji důstojný a nikoliv za každou cenu. Z hlediska tohoto přesvědčení jsem před časem podporoval řešení, které by určitou symbolickou formou poskytl odškodnění některým odsunutým z řad sudetských Němců, kteří byli buď prokazatelně demokraty (a nejen sociálními), nebo utrpěli zvláště těžkou újmu na zdraví v důsledku odsunu. Nebylo by těchto osob mnoho, snad řádově stovky, ale tvořily by konkrétní cílovou skupinu, k níž by směřovalo vlídné gesto zadostiučinění.

Když dostal Bernd Posselt možnost vyjádřit se k uvedenému návrhu, reagoval vodopádem slov, z nichž jaksi nejasně vyplynulo, že celou věc nelze uzavřít jen tak ledajakým gestem či "náhradním" řešením. Tak snadno se z toho Češi nevyvléknou, chtějí-li stanout mezi národy integrované Evropy jako rovný mezi rovnými. To bude třeba ještě dlouho debatovat, udržovat problém otevřený, nejasně požadovat blíže nedefinované náhrady, otevřít reprezentaci Sudetoněmeckého krajanského sdružení (SL) v Praze atd. apod. Z mnoha slov jsem usoudil, že vůbec není cílem SL česko-sudetoněmecký spor uzavřít a obrátit se do budoucnosti (v duchu deklarace z roku 1997), ale chce nadále používat minulost jako morální klacek a donucovací prostředek, kterým by ti "zlí" Češi byli přivedeni k rozumu a hodnými začlenění do civilizované Evropy.

Následovala známá "dekretální předehra" finální fáze přístupových jednání České republiky. Právní experti, včetně německých, naštěstí uvažují poněkud jinak než Sudetoněmecké krajanské sdružení. Uvádím to vše ze dvou důvodů. Jednak proto, abych doložil, že česká strana nezůstala nečinná při hledání možných východisek, jednak proto, abych polemizoval s tvrzením Václava Žáka, že je úplně jedno, zdali si Sudetoněmecké krajanské sdružení otevře "nějakou kancelář". Ono by to bylo jedno, kdybychom měli co do činění s řadovým občanským sdružením, kterých je v německé občanské společnosti bezpočet. Vždyť je všeobecně známo, že se jedná o sdružení "svého druhu". Sdružení, jehož vliv možná slábně, ale rozhodně nikoliv natolik, aby ztratilo podporu všech významných politických stran v SRN (být je třeba rozlišovat pozice sociálních a křesťanských demokratů). Tato podpora má formálně smluvní podobu a SL je vnímán na německé politické scéně jako reprezentant vyhnanců. Důsledky se promítají i do obsahu německé zahraniční politiky.

Tuto situaci je třeba otevřeně konstatovat a zahraniční politika ČR je si toho vědoma. Jakékoliv řešení "problému vyhnanců" předpokládá souhlas Sudetoněmeckého krajanského sdružení. Hlavní problém proto nespátřuji na české straně, ale v politice landsmanschaftu, který se opakovaně zaklíná (viz zejména vyjádření B. Posselta) podporou českého vstupu do EU, prezentuje pražskou kancelář jako "misi dobré vůle", ale současně hlasuje proti tomu, aby se Češi stali součástí Evropy, kam ostatně dávno patří.

Na tuto dvojnáčetnost upozorňovali také diskutující na jihlavské konferenci Češi-Němci B. Posselta, který mimo jiné hájil svůj postup při hlasování v Evropském parlamentu poukazem, že nevyjadřoval pouze vlastní názor, ale pokyn stranických centrál (zřejmě CDU/CSU). Opakovaně tento postup odmítli na téže konferenci rovněž zástupci Ackermannovy obce, což považují za cenný příspěvek k názorové diferenciaci na sudetoněmecké straně. Souhlasím s V. Žákem, že čas pro smíření již nastal. Jen si nejsem jist při pohledu na heslo letošních Sudetoněmeckých dnů v Augsburgu Vyhnaní rozdělují - vlast a právo spojuje, že názorová konstelace v SL je tomuto požadavku zcela příznivá.

PhDr. Václav Houžvička

Právo, 19. dubna 2003

»

Bulvarizovaná média svědectvím své doby

Seriózní noviny a bulvární tisk: dva oddělené světy, kde platí svébytná pravidla hry. Vzájemně se doplňují, ale žárlivě střeží své hranice. Pikantní titulky a barevné fotografie „bulváru“ kontrastují s černobílou střízlivostí osvědčených deníků. Vnější forma již předznamenává, s jakým druhem informací lze v listu počítat. Zda půjde o vyvážené zpravodajství, podložené důvěryhodnými zdroji a hlubší znalostí problému, nebo o mozaiku horce ušitých senzací, které ovšem slibují

proniknout do nehlubších tajů lidského soukromí. Jenže představa takto rozvržené situace na trhu s informacemi se v současnosti hroutí stejně neúprosně jako mnohé ideály moderní společnosti. Seriózní noviny přejímají řadu znaků „laciných“ tiskovin a kritika hovoří o bulvarizaci médií.

Není nikterak snadné vymezit hranici, kdy snaha přiblížit se mase čtenářů překračuje meze přípustné popularizace. Například obrat ke grafickým efektům nemusí nutně znamenat pokles vnitřní úrovně listu. Hodnotící rozlišení médií je nadto úzce spjato s obecnou představou o jejich úloze ve společnosti. Mají být noviny jakýmsi výchovným činitelem? Prostorem vybrané debaty o veřejných záležitostech zcela v duchu osvícenských idejí? Nebo mohou naplno vykročit vstříc tužbám i možnostem průměrného postmoderního čtenáře a snad se i stát prostředkem „virtuální“ zábavy? Odpovědi na podobné otázky stojí v pozadí (mnohdy sporných) pravidel soudobé žurnalistiky, jako je například příkaz rychlé stravitelnosti textu.

Přesto lze hovořit o řadě problematických jevů a proměn v dnešních médiích, popřípadě svodů, jimž čelí. Bývají často důsledkem tržního uvažování jednotlivých vydavatelství. Boj o čtenáře-zákazníka je veden cestou předkládání atraktivních a přitom myšlenkově nenáročných témat, ale také snižováním úrovně jazyka. Hledají se společná témata ťakříkajíc pro každého. Šetří se také na provozních nákladech, chybí proto dostatek redaktorů či rešeršní centra pro sběr informací. Řadový redaktor je nucen rychle psát o několika problémech najednou, což se odráží na hloubce jejich zpracování. Naproti tomu skupina čtenářů vyžadující vysoký odborný standard novin dnes tvoří jen malou část celkového publika. Ekonomické motivy však nevysvětlují vše, navíc základ příjmů deníků nebulvárního typu tvoří především inzerce.

Forma textu se přizpůsobuje potřebě uspěchané doby ušetřit čtenáři co nejvíce času. Svou úlohu sehrává také morální vkus společnosti, jak se ukazuje například v momentě, kdy seriózní deníky bez okolků přejímají náměty z intimního života veřejně činných či populárních osobností. Právě stírání hranic mezi veřejným prostorem a soukromou sférou by mohlo výrazně ohrozit jeden ze základních účelů solidního tisku moderní doby, totiž tvořit fórum pro důležité celospolečenské otázky. Existuje však ještě onen druh kritické a obecnému dobru oddané veřejnosti, která by takové fórum zaplnila?

Konečně je třeba zamyslet se i nad profesionální zdatností novinářů. Jazykově vyškolení žurnalisté obvykle postrádají odborné znalosti z jakékoli sféry lidské činnosti.

Odborníci naopak nejsou schopni a často ani ochotni veřejnosti srozumitelně zprostředkovat své poznatky. Výsledkem jsou například nevyvážené a často i zavádějící tematické přílohy. Mladým redaktorům chybí výraznější praktické zkušenosti, ti protřeblejší pak redakce opouštějí.

Svět se změnil a zdá se, že „sedmá velmoc“ v něm musí najít především svou ztracenou identitu. Jinak nám z ní časem zbudou jen smutné vzpomínky a památky v archivech.

Jaroslav Ira ml., student FF UK

»

„Lidé hledají v astrologii náhradu za víru,

...říká inženýrka Adéla Seidlová ze Sociologického ústavu AV ČR. Obyvatelé kandidátských zemí nevidí, že by věda přinášela nějaký užitek přímo jim. I proto o ni mají menší zájem, řekla LN Ing. Adéla Seidlová ze Sociologického ústavu AV ČR.“ Rozhovor, který vedl Martin Uhlíř, vyšel v Lidových novinách 19. 04. 2003.

Otázka: LN: Eurobarometr ukázal, že znalosti Čechů ob stojí se ctí. Ale když je máme použít, je to horší. Čím si to vysvětlujete?

Seidlová: Češi se o vědeckých poznacích dozvídají hlavně ve škole. Nesnaží se získávat další vědomosti, nevyhledávají informace o podstatě jevů, které je obklopují. Rozsah povinného vzdělání je velký, ale už se dál neprohlubuje. Ve škole se většinou nedozvíte, jak se testuje nový lék, což také byla jedna z otázek eurobarometru.

Otázka: LN: Přes 60 procent Čechů pokládá astrologii za vědu. Proč máme větší sklon věřit pověrám než třeba lidé v Turecku, kteří v testech znalostí dopadli mnohem hůře než my?

Seidlová: Souvisí to podle mě s takovým tím nenáboženstvím. V České republice žije hodně lidí, kteří říkají, že věří, a přitom se nehlásí k žádné církvi. Patří třeba k vlně New Age. A s tímto hnutím je astrologie velice pevně spojena. Roli hraje i to, že do styku s astrologickou literaturou u nás přichází více lidí než v Turecku. Ne že by Češi věřili horoskopům v časopisech, ale když vidí nějakou "vážnější" astrologickou literaturu, třeba rozkreslení planet, výpočty úhlů, ascendenty, descendenty, ono to vypadá pěkně složitě a odborně. Tadyhle se to počítá, tady jsou stupně, tady něco zapadá a tady vychází... A všechno je to hrozně přesné. Roli hraje už jenom fakt, že jsou s tím lidé konfrontováni.

Otázka: LN: Proč je důvěra v astrologii rozšířena více mezi vzdělanými?

Seidlová: Ti, kteří nemají dostatečné školní vzdělání, většinou astrologickou literaturu nevyhledávají, nesnaží se ji pochopit. Třeba New Age je rozšířeno ve velmi vzdělaných vrstvách. Lidé hledají náhradu za víru, oficiální víra nám nevyhovuje. Už od protestantství a husitství, svrhli jsme katolicismus a hledali něco jiného. Vždyť i věda je víra. Z filozofického pohledu je.

Otázka: LN: Proč se lidé v kandidátských zemích zajímají o vědu méně než občané EU?

Seidlová: Nabídka vyvolává poptávku. V kandidátských zemích je k dispozici méně informací o úspěších vědy a techniky než v unii a informace jsou zde méně srozumitelně předávány. Existuje tu také určitá bariéra - lidé nevidí, že by věda přinášela nějaký užitek přímo jim.

Otázka: LN: Evropané se velmi zajímají o životní prostředí. Mladí lidé ale jeví relativně nejmenší zájem. Je to varující?

Seidlová: Mladí lidé jsou vždy ve všem jiní než starší generace. Ale to, jací budou skutečně, se projeví, až dosáhnou asi tak třiceti let. Věková kategorie 15-19 let ještě nemá vyhraněné názory.

Otázka: LN: Ekonomii, historii a sociologii pokládá za vědecké disciplíny jen něco málo přes 50 procent lidí. Proč?

Seidlová: Je to tím, jak moc se ten který obor lidí dotýká. Lékař vám předepíše lék a ten lék vás uzdraví. Medicínu tedy dotázaní pokládají za velmi vědeckou, zatímco třeba matematiku hodnotí s větším odstupem. V České republice předstihuje medicína matematiku v hodnocení vědeckosti o nějakých 30 procent. Přitom matematika je věda věd, nelze objektivně říci, že je méně vědecká než medicína. Hraje tu tedy roli subjektivní pocit toho, nakolik ten který obor ovlivňuje život a nakolik je úspěšný. Společenské vědy mají u nás pořád stigma spíš takové pavědy. Mohou si za to samy.

Otázka: LN: Proč si za to mohou samy?

Seidlová: Se základy společenských věd se mladí lidé většinou setkají pouze sporadicky v posledních ročnících gymnázia. A vědci pracující v těchto oborech komunikují s veřejností jen tak, že komentují aktuální dění. Na nic jiného jim média nedávají prostor. Tuto bariéru jsme se snažili v Sociologickém ústavu překonat, a proto jsme před Vánoci začali vydávat popularizační čtrnáctideník SOCIO web.